

Ю. М. Марчук,
к. с.-г. н., завідувач кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-1184-261X

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.23.29

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА: ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ ТА ДЖЕРЕЛ

Yu. Marchuk,
PhD in Agricultural Sciences, head of the Department of botany, dendrology and forest selection,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

FINANCIAL SUPPORT FOR FOREST MANAGEMENT: DIVERSIFICATION OF PRIORITIES AND SOURCES

Статтю присвячено фінансовому забезпеченню пріоритетів ведення лісового господарства в сучасних умовах. Виходячи з передового досвіду високорозвинених країн та країн постсоціалістичного табору, у статті встановлено, що надати необхідних імпульсів невиснажливому веденню лісового господарства в Україні зможе розширення спектра пріоритетів здійснення лісогосподарської та лісоохоронної діяльності з ідентифікацією джерел фінансового забезпечення їх реалізації.

Сформовано авторський підхід до групування пріоритетів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності, у відповідності до якого виокремлено галузево-виробничі пріоритети, пріоритети інформаційно-інноваційного забезпечення та природоохоронні пріоритети. Встановлено, що реалізація пріоритетів ведення лісового господарства потребує диверсифікації джерел фінансування потреб лісогосподарювання через створення фондів розвитку лісового господарства, залучення коштів на ринку позикового капіталу та іноземних інвестицій та фінансових ресурсів інституціональних інвесторів.

Обґрунтовано, що додаткові фінансові потоки у лісове господарство стануть можливими за умови: розробки і запровадження Державної програми "Ліси України до 2030 року" з подальшою підготовкою відповідних регіональних програм; реального запровадження фінансування лісогосподарських та лісоохоронних проектів за рахунок коштів Державного та місцевих фондів розвитку лісового господарства; використання лісогосподарськими підприємствами поряд з власними також позикових та залучених коштів на ринку позикового капіталу та фондовому ринку; диверсифікації залучення капітальних та фінансових інвестицій через створення належного інституціонального підґрунтя для припливу у сферу лісового господарства фінансових ресурсів інституціональних інвесторів, приватних підприємницьких структур, урядів іноземних держав та міжнародних фінансово-кредитних установ; використання коштів, акумульованих державними лісогосподарськими підприємствами в рамках реалізації угод публічно-приватного партнерства.

Встановлено, що базовою передумовою нарощення обсягів фінансового забезпечення потреб лісового господарства має стати підвищення інвестиційної привабливості лісогосподарських та лісоохоронних проектів в Україні, що напряму залежить від прискореної гармонізації українських стандартів ведення лісового господарства з міжнародними та європейськими стандартами лісогосподарювання, в тому числі і стосовно ведення мисливського господарства.

The article is devoted to financial support of priorities of forest management in modern conditions. Based on the best practices of highly developed countries and countries of the post-socialist camp, the article found that to give the necessary impetus to low-tonnage forest management in Ukraine will be able to expand the range of priorities for the implementation of forestry and forest protection activities with the identification of sources of financial support for their implementation.

The author's approach to the grouping of priorities of forestry and forestry activities is formed, according to which the sectoral and production priorities, priorities of information and innovation support and environmental priorities are allocated. It is established that the implementation of the priorities of forestry requires diversification of sources of financing the needs of forestry through the creation of funds for the development of forestry, attracting funds in the market of borrowed capital and foreign investment and financial resources of institutional investors.

It is proved that additional financial flows to forestry will be possible provided: the development and implementation of the State program "Forests of Ukraine until 2030" with the subsequent preparation of relevant regional programs; the real implementation of financing of forestry and forest protection projects at the expense of State and local funds for forestry development; the use of forestry enterprises, along with their own; diversification of attracting capital and financial investments through the creation of an appropriate institutional framework for the inflow of financial resources to the forestry sector of institutional investors, private business structures, foreign governments and international financial and credit institutions; the use of funds accumulated by state forestry enterprises in the framework of public and private partnership agreements.

It is established that the basic prerequisite for increasing the volume of financial support for the needs of forestry should be to increase the investment attractiveness of forestry and forest protection projects in Ukraine, which directly depends on the accelerated harmonization of Ukrainian standards of forestry with international and European standards of forest management, including with regard to hunting.

Ключові слова: лісове господарство, фінансове забезпечення, власні кошти, постійні лісокористувачі, ринок позикового капіталу, інституціональні інвестори, іноземні інвестиції.

Key words: forestry, financial support, own funds, permanent forest users, debt capital market, institutional investors and foreign investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В останні роки особливої актуальності набула проблема інституціонального забезпечення розширення переліку методів та джерел фінансування потреб лісового господарства, що пов'язано із згортанням в останні роки бюджетного фінансування лісовідновлення та необхідністю впровадження сучасних технологій лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель та переробки деревини. Відсутність бюджетного фінансування в останні роки ще більше підвищила вагомість власних коштів постійних лісокористувачів для своєчасного та повноцінного фінансування потреб лісового господарства, що має забезпечувати розширене відтворення лісоресурсного потенціалу. Більше того, доцільність перегляду інституціональних передумов фінансового забезпечення реалізації лісогосподарських проектів зумовлена розширенням пріоритетів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності, що вимагає суттєвого нарощення обсягів фінансування, які самостійно постійні лісокористувачі забезпечити не в змозі за нинішньої звуженості можливостей лісогосподарських підприємств стосовно вибору контрагентів та диверсифікації виробничо-господарської діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

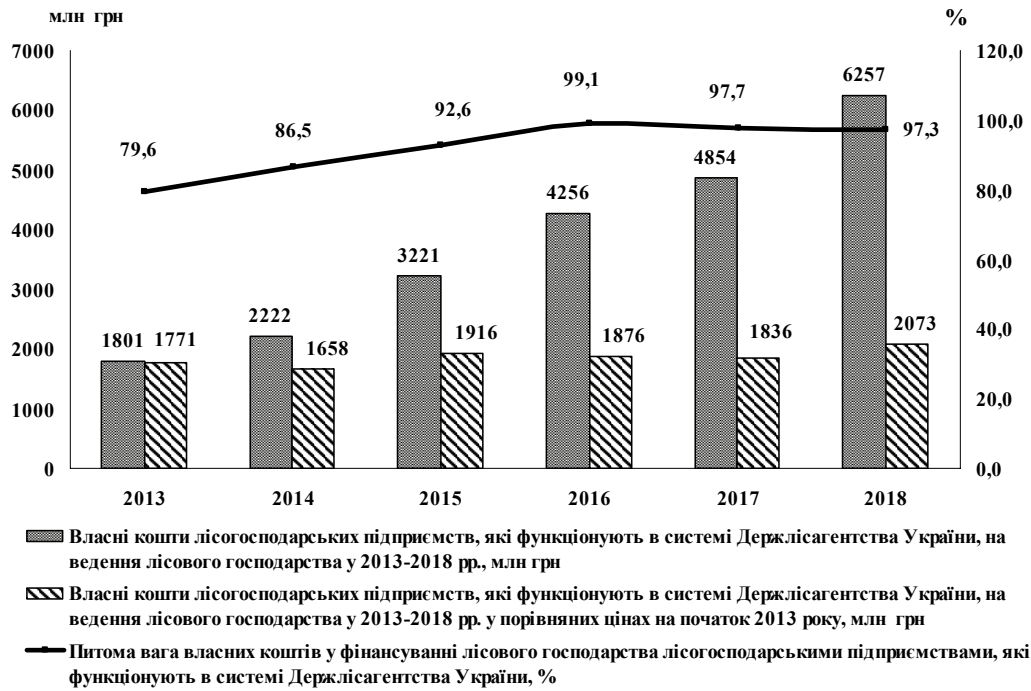
У працях вітчизняних вчених тривалий період розглядаються різноманітні сценарії формування сучасного інструментарію фінансування потреб лісового господарства [1—6], але не повною мірою обґрунтованими є підходи стосовно диверсифікації джерел фінансування лісогосподарських проектів в умовах розширення пріоритетів лісогосподарської та лісоохоронної діяльності у відповідності з вимогами, які пред'являються Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також комплексом міжнародних природоохоронних конвенцій.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування доцільності диверсифікації пріоритетів та джерел фінансового забезпечення ведення лісового господарства на основі аналізу існуючої структури фінансування постійними лісокористувачами, підпорядкованими Державному агентству лісових ресурсів України, лісогосподарської та лісоохоронної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У фінансуванні ведення лісового господарства в останні роки сталися значні зміни, які характеризува-

Рис. 1. Динаміка власних коштів лісгосподарських підприємств, які функціонують в системі Держлісгентства України, спрямованих на ведення лісового господарства у 2013–2018 рр., млн грн

Джерело: розраховано за даними Державного агентства лісових ресурсів України.

лися згортанням бюджетного фінансування процесів лісовідновлення та інших потреб лісгосподарювання, що знизило ефективність здійснення лісгосподарських заходів. Особливо це болісно вдарило по лісгосподарських підприємствах Півдня та Сходу.

Власні кошти лісгосподарських підприємств є основним джерелом фінансування потреб лісового господарства. В останні роки вагомість цього джерела ще більше підвищилася, що пов'язано із припиненням фінансування потреб лісового господарства за рахунок коштів державного бюджету України. Тобто результативність фінансового забезпечення лісгосподарського виробництва залежить від рівня ефективності виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів.

За період 2013–2018 рр. спостерігається висхідна тенденція в динаміці фінансування потреб лісового господарства за рахунок власних коштів підприємств, підпорядкованих Державному агентству лісових ресурсів України. Якщо у 2013 році обсяг власних коштів постійних лісокористувачів, підпорядкованих вказаному відомству, складав 1,8 млрд грн, у 2014 році — 2,2 млрд грн, у 2015 — 3,2 млрд грн, у 2017 році — 4,8 млрд грн, то у 2018 році — 6,3 млрд грн (рис. 1).

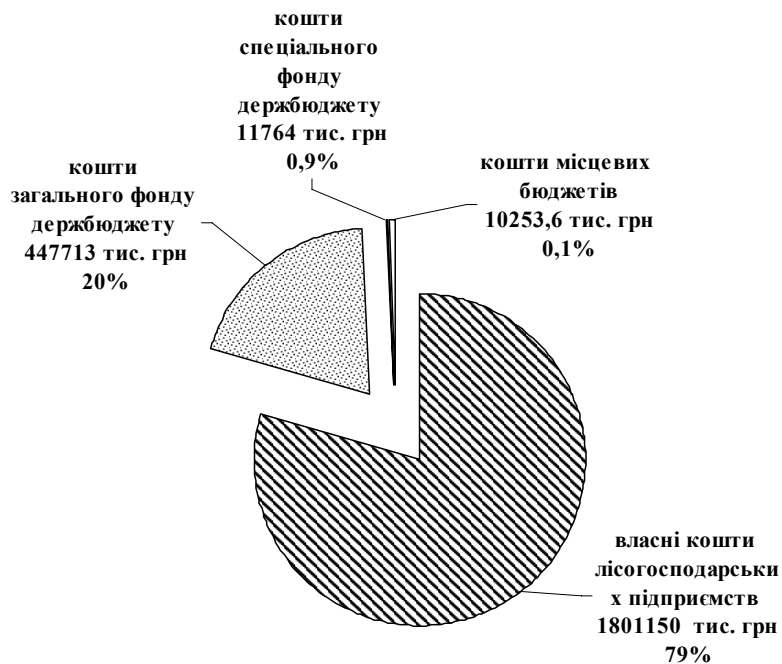
Тобто у 2018 році порівняно з 2013 роком обсяг власних коштів державних лісгосподарських, спрямованих на потреби лісового господарства, збільшився більш, ніж у три рази.

Однак триразове збільшення власних коштів постійних лісокористувачів, які спрямовувалися на потреби лісового господарства, спостерігається лише в динаміці номінальної величини. В динаміці реальної величини (власних коштів у цінах на початок 2013 році, які розраховувалися шляхом ділення номінальної величи-

ни на кумулятивний індекс цін виробників) стрімкого зростання не спостерігається. Зокрема у 2013 році реальна величини власних коштів, спрямованих на потреби лісового господарства, складала 1,7 млрд грн, у 2014 році — 1,6 млрд грн, у 2017 році — 1,8 млрд грн, у 2018 році — 2,1 млрд грн. Динаміка величини власних коштів державних лісгосподарських підприємств у порівняних цінах на початок 2013 року, які спрямовувалися на ведення лісового господарства, свідчить про те, що реального нарощення обсягів фінансування фактично не спостерігається.

Значне зростання номінальної величини власних коштів, спрямованих на ведення лісового господарства, забезпечувалося через інфляційно-девальваційні процеси. За період 2013–2018 рр. спостерігається зростання питомої ваги власних коштів в загальному обсязі фінансування ведення лісового господарства державними лісгосподарськими підприємствами. Якщо у 2013 році даний показник становив 79,6%, у 2015 році — 92,6%, то у 2018 році — 97,3%. Це пов'язано з тим, що в останні роки взагалі припинилося фінансування потреб лісового господарства з державного бюджету України. У 2013 році у структурі загальної величини фінансового забезпечення ведення лісового господарства питома вага коштів державного бюджету складала 20% (447,7 млн грн), кошти спеціального фонду держбюджету складали 0,9% (11,8 млн грн) (рис. 2). У державному бюджеті України на 2019 рік вже закладено фінансування ведення лісового господарства, що сприятиме нарощенню обсягів фінансування лісгосподарських проектів загалом.

Однак власні кошти державних лісгосподарських підприємств і надалі залишаються основним джерелом фінансування потреб лісового господарства. А їх мак-

Рис. 2. Структура фінансового забезпечення потреб лісового господарства в розрізі джерел фінансування у 2013 році

Джерело: розраховано за даними Державного агентства лісових ресурсів України.

симізація напряму залежить від надання більшої автономності вищій ланці менеджменту державних лісгосподарських підприємств в частині вибору пріоритетів виробничо-господарської діяльності, особливо тих суб'єктів господарювання, які мають переробні підрозділи.

Розширене відтворення лісоресурсного потенціалу потребує перегляду пріоритетів розвитку лісгосподарського виробництва, які дозволять наблизити вітчизняну модель ведення лісового господарства до кращих практик лісгосподарювання. Виходячи з передового досвіду високорозвинених країн та країн постсоціалістичного табору, надати необхідних імпульсів невиснажливому веденню лісового господарства в Україні зможе розширення спектра пріоритетів здійснення лісгосподарської та лісоохоронної діяльності. Такими пріоритетами розглядаються: галузево-виробничі пріоритети, пріоритети інформаційно-інноваційного забезпечення та природоохоронні пріоритети (рис. 3).

У спектрі галузево-виробничих пріоритетів виділяються: забезпечення невиснажливого використання сировинної та несировинної складових лісоресурсного потенціалу, впровадження сучасних технологій лісорозведення та лісовирощування, збереження лісового біорізноманіття, зокрема флористичної та фауністичної складових. В умовах відсутності реальних можливостей для модернізації виробничо-технічної бази лісозаготівельної діяльності постійних лісокористувачів потребує поетапного застосування практика виконання лісгосподарських заходів і операцій суб'єктами приватного бізнесу на конкурсній основі та договірних засадах з лісгосподарськими підприємствами.

Підвищення ефективності здійснення лісгосподарських заходів та транспортування деревини вимагає

розбудови та модернізації існуючої лісової транспортної інфраструктури, що забезпечить зниження витрат паливно-мастильних матеріалів та прискорить процеси перевезення деревини на нижні склади.

У зв'язку з летальними випадками в місцях здійснення лісозаготівель потребує корекції система контролю виконання правил безпеки при здійсненні лісгосподарських операцій. Як показує передовий іноземний досвід, підвищення рівня капіталізації лісгосподарювання залежить від диверсифікації виробничо-господарської діяльності та підвищення рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу. З огляду на це, пріоритетами діяльності постійних лісокористувачів мають виступати збільшення обсягів використання недревних лісових продуктів та сприяння розвитку лісової рекреації та зеленого туризму.

Враховуючи сучасні тренди у впровадженні інноваційних технологій у сферу лісового господарства, які мають місце у високорозвинених країнах, у вітчизняній практиці лісгосподарювання набуває небувалої актуальності доцільність реалізації пріоритетів удосконалення інформаційно-інноваційного забезпечення ведення лісового гос-

подарства. Передусім це стосується проведення національної інвентаризації лісів та їх обліку, удосконалення системи базового та безперервного лісовпорядкування. З метою уникнення ганебної практики останніх років (упередженого ставлення цілого ряду громадських організацій до діяльності постійних лісокористувачів) необхідно забезпечити підвищення якості та доступності інформації про ліси та лісове господарство. Впровадження європейських стандартів невиснажливого ведення лісового господарства вимагає підвищення кваліфікаційного рівня та професіоналізму спеціалістів лісового господарства. Підвищення інвестиційної привабливості лісгосподарських та лісоохоронних проектів в Україні напряму залежить від прискореної гармонізації українських стандартів ведення лісового господарства з міжнародними та європейськими стандартами лісгосподарювання, в тому числі і стосовно ведення мисливського господарства.

В умовах посилення техногенного та антропогенного тиску на довкілля особливої гостроти набуває імплементація у практику лісгосподарювання природоохоронних пріоритетів, які дадуть можливість оптимізувати мережу об'єктів природно-заповідного фонду на території лісів та лісовкритих площ, забезпечити контроль санітарного стану лісів та посилити адаптивну здатність лісових екосистем. Вимагають розробки дорожні карти здійснення заходів щодо забезпечення адаптації лісів та лісового господарства до змін клімату у світлі вимог Нової кліматичної угоди. Враховуючи наявність численних проявів виникнення лісових пожеж ця складова лісоохоронної діяльності теж має отримати нове техніко-технологічне та організаційно-консультативне супроводження, щоб скоротити на порядок прояви поширення вогню у лісових екосистемах.

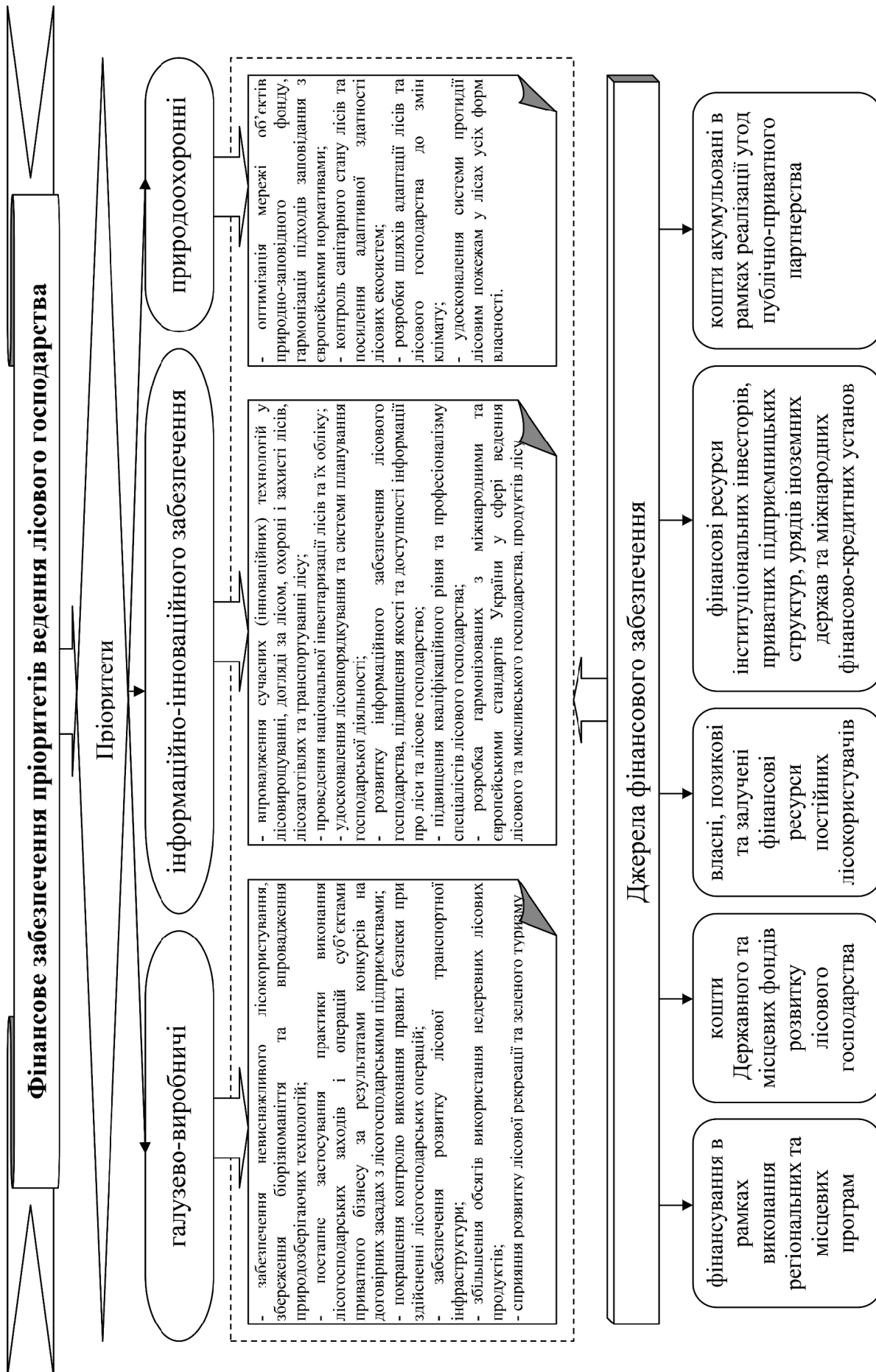

Рис. 3. Пріоритети та джерела фінансового забезпечення ведення лісового господарства

Реалізація перерахованих пріоритетів лісгосподарювання (галузево-виробничих пріоритетів, пріоритетів інформаційно-інноваційного забезпечення та природоохоронних пріоритетів) повною мірою буде забезпечена при умові диверсифікації джерел фінансового забезпечення ведення лісового господарства, щоб на порядок збільшити обсяги фінансування лісгосподарських та лісоохоронних проектів порівняно з тими, які забезпечуються на даний момент фактично лише за рахунок власних коштів державних та комунальних лісгосподарських підприємств. Додаткові фінансові потоки у лісове господарство стануть можливими за умови:

— розробки і запровадження Державної програми "Ліси України до 2030 року" з подальшою підготовкою відповідних регіональних програм;

— реального запровадження фінансування лісгосподарських та лісоохоронних проектів за рахунок коштів Державного та місцевих фондів розвитку лісового господарства;

— використання лісгосподарськими підприємствами поряд з власними також позикових та залучених коштів на ринку позикового капіталу та фондовому ринку;

— диверсифікації залучення капітальних та фінансових інвестицій через створення належного інституціонального підґрунтя для припливу у сферу лісового господарства фінансових ресурсів інституціональних інвесторів, приватних підприємницьких структур, урядів іноземних держав та міжнародних фінансово-кредитних установ;

— використання коштів, акумульованих державними лісгосподарськими підприємствами в рамках реалізації угод публічно-приватного партнерства, зокрема в частині надання послуг суб'єктам аграрного підприємництва відносно створення захисних лісоструг для упередження проявів ерозії та дефляції ґрунтів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Забезпечення безперервного, невиснажливого та збалансованого лісокористування залежить від реалізації комплексу пріоритетів розвитку лісового господарства, які враховують сучасні світові тренди у виборі форм та методів господарського освоєння лісоресурсного потенціалу, запровадження сучасних технологій лісорозведення і лісовирощування та використання передового іноземного досвіду щодо розбудови лісгосподарської інфраструктури. Дослідження показали, що такими пріоритетами є: галузево-виробничі пріоритети, пріоритети інформаційно-інноваційного забезпечення та природоохоронні пріоритети. Водночас реалізація названих пріоритетів потребує диверсифікації джерел фінансового забезпечення, оскільки лише за рахунок власних коштів переважна більшість державних лісгосподарських підприємств не здатні на порядок підвищити ефективність використання лісоресурсного потенціалу та прискорити запровадження перевірених світовою практикою методів і технологій екологізації лісокористування. Диверсифікація джерел фінансування потреб лісового господарства має відбу-

ватися через перезатвердження державної та відповідних регіональних програм "Ліси України до 2030 року", створення державного та місцевих фондів розвитку лісового господарства, залучення фінансових ресурсів лісгосподарськими підприємствами на ринку позикового капіталу та коштів, акумульованих в результаті реалізації угод публічно-приватного партнерства.

Література:

1. Голян В.А., Шубалий О.М. Трансформація системи фінансових відносин у лісовому секторі на засадах бюджетної економії та самокупності. *Фінанси України*. 2015. № 12. С. 81—93.

2. Карпук А.І., Лицар І.М. Аналіз фінансування видатків підприємств Держлісагенства з державного бюджету України. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2018. № 16. С. 123—130.

3. Карпук А.І. Державно-приватне партнерство у лісовому господарстві: інноваційно-інвестиційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. №21. 2011. С. 10—13.

4. Параняк Р.П., Войтович Н.В., Грига І.В. Аналіз стратегічних альтернатив сталого лісокористування України на державному та регіональному рівнях. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. Том 16. № 3 (60). Частина 3, 2014. С. 364—370.

5. Рогач С.М. Напрями збалансування інституціонального забезпечення розвитку лісового комплексу. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія "Фінанси і кредит". 2013. № 1. С. 213—218.

6. Шумлянський Б.В. Фінансове забезпечення як підґрунтя формування інвестиційного середовища розвитку лісового сектора. *Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал*. 2015. № 15. С. 61—66.

References:

1. Holian, V.A. and Shubalyj, O.M. (2015), "Transformation of the system of financial relations in the forest sector on the basis of budgetary economy and self-sufficiency", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 81—93.

2. Karpuk, A.I. and Lytsar, I.M. (2018), "Analysis of financing of expenditures by the State Forestry Enterprises from the state budget of Ukraine", *Naukovi pratsi Lisivnychoi akademii nauk Ukrainy*, vol. 16, pp. 123—130.

3. Karpuk, A.I. (2011), "Public-private partnership in forestry: innovation-investment aspect", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 21, pp. 10—13.

4. Paraniak, R.P. Vojtovych, N.V. and Hryha, I.V. (2014), "Analysis of strategic alternatives to sustainable forest management of Ukraine at the national and regional levels", *Naukovyj visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhyts'koho*, vol. 16, no. 3 (60), pp. 364—370.

5. Rohach, S.M. (2013), "Areas of balancing institutional support for the development of the forest complex", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*. Serii "Finansy i kredyt", vol. 1, pp. 213—218.

6. Shumlians'kyj, B.V. (2015), "Financial support as a basis formation of investment environment forest sector", *Investytsii: praktyka ta dosvid : nauково-praktychnyj zhurnal*, vol. 15, pp. 61—66.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2019 р.